

gamo *madù*, Poschiavo *medón* (Battisti, *BbZRP*, xxviii, pp. 101, 112, 144, n. 5), a les Marques *maddò* a Iesi, *matone* a Servigliano (*ARom.* iv, 224; xiii, 258), Ancona *matò* (Rohlf, *o. c.* i, 494) i alguna altra de les formes citades per Battisti i M-L.; algunes altres suposen resoltament una base amb -D-, la que vindria al català: sic. *maduni* (Bertoni, *ARom.* i, 125) o *maruni* (id., *ibid.* iii, 139), Metauro *madon* (Battisti, 144, n. 5); bastantes es conformarien tant amb -D- com amb -T-: *mudón* o *modón* en l'Alt i el Baix Comèlic (Tagliavini, *ARom.* x, 144), friülà *madon* (Bertoni), Val-Anzasca *mudún* (Gysling, *ARom.* xiii, 159, cf. 154, 139), i si no m'error també és el cas del milanès ciutadà *medon*, mil. contadinesco *maon*, Bologna *madon*, Monferrato, Gènova i piemontès *mon* (Nigra, 15 però, va aplegar formes antigues com *madone* en estatuts piemontesos medievals), si bé sembla que més aviat suggereixen una base *MADONE que *MATONE. Tots aquests mots signifiquen precisament «matzone» 'maó', amb poques excepcions: a Bolonya 'gleva, terròs', en Bartolomeo Corsini († 1673) «macigno» 'gros roc'.

Davant aquesta vasta vacil·lació *MADONE/MALONE/MATONE/MATONE, bé sembla que s'hagi de pensar en un ètímon pre-romà, amb variants consonàntiques en diversos dialectes o llenguatges afins (deu ser el pensament d'Ang. Prati en postular un *MATT- «terra compatta», que no concreta més ni satisfà pertot). Pensem, però, si encara hi hauria alguna alternativa que valgui.

El cast. *mampuesto* que és quasi el mateix que un maó («piedra sin labrar para obras sin argamasas») parteix de MANÚ POSITUM: ¿podríem suposar una base ll. vg. *MANUONE? Podria haver-hi una dissimilació divergent entre les dues -N- i l'altra nasal del mot: d'on per una banda *MALONE (prov. *malon*, men. *amoló*), per l'altra *MADONE, aquest ben satisfactori per al català i bona part de les variants italianes, també bastant per a la llengüadociana i rodanesa *ma(v)ou(n)*, car si bé -D- passa a -Z- en llengua d'oc, hi ha casos de caiguda total no sempre ben explicats (*coa cōDA*), i el cas es dona bastant quan hi ajuda la posició pretònica i alguna influència dissimilant, per part d'altres dentals del mateix mot (*vāitz*, *arrāigar*, de RADICEM). Fonèticament, doncs, no hi ha camí expedit ni en llengua d'oc, i quant a les formes italianes, si ja des d'una base preromana en -D- les variants amb -t- i -tt- poden fer escrípol, aquest escrípol augmenta si han de resultar d'una base romànica en -N-. I el tractar-se d'un ètímon suposat amb vagues fonaments, sumat als obstacles fonètics, han de treure'ns del cap aquesta idea.

Admesa la presumpció pre-romana, cap a on cercar? Fou Diez que ja va suggerir la connexió d'aquest mot amb el cat. *mató*, i els seus sinònims o quasi-sinònims fr. i oc. dial. *maton*, *mitteldeutsch matz/matte*, 'llet presa', 'pasta de formatge', «perquè el maó es pot comparar amb un bloc de formatge, per la preparació i la formació». Quant al consonantisme això podia anar per a l'it. *mattone*: es partia de la idea que *mató* i *nata* corresponien al ll. MATTA 'estora' i fr. *natte* id. 60

(veg. NATA acf i DECH iv, 214-5); JHubschmied (*VRom.* i, 103-4, nota) no convençut semànticament, cercava per als noms del *mató* una etimologia cèltica *MADITĀ 'cosa rompuda', suposant-ho derivat del radical verbal MADI- que tenim documentat en cèltic per l'irl. ant. *maidid* intr. 'es trenca, s'esmicola'; i a base d'això afegia, tot passant, que l'it. *mattone* 'maó' podia ser un cèltic *MADITONO-, derivat, per la seva banda, d'aquell derivat hipotètic, havent-se reduït això, en una part d'Itàlia, a *MATONO-, per una espècie d'haploglògia.

Hi ha paral·lels en certs noms suïssos i romànics del *mató*. Per a aquest, doncs, és una idea ben sostenible semànticament. Pel que fa al maó sembla més arbitrària. Fonèticament té el gran tort de no explicar la forma catalana ni les oc-it. amb -l- ni amb -d-. Contestant a una carta meua es ratificava Hubschmied en la idea, amb alguna explicació relativa a aquestes formes, en una carta de 1936: crec que era suggerint una tercera variant MADO- formada altrament amb l'arrel cèltica. Per desgràcia aquesta carta ja no està al meu abast. Em dol, perquè les idees de l'enyorat i valerós explorador del món pre-romà indoeuropeu, sempre eren dignes de tenir-se en compte. Encara que, com aquí, no arribés a resultats convincents.

Tot plegat complicat i ben hipotètic en cèltic. Potser més aviat que hipotètic ho hem de judicar arbitrari; d'una banda el fonament cèltic és magre: això correspon certament a una arrel MAD- molt representada en les famílies indoeuropees (indoïrani, armeni, grec, germànic, albanès, llatí), però el significat general d'aquesta arrel, 'mullat', 'degotant', 'greixós' (ll. *madere* etc.), és allunyat del que ens convidaria; i en cèltic mateix el mot només està ben comprovat en irlandès (que hi hagi algun representant britònic resta incert, i amb sentits ben apartats, 'enfonsar-se', 'perdonar', *IEW*, 695, 115.3). D'altra banda l'àrea del nostre mot —Itàlia del Sud i del Nord, català, i absent del cast.-port. i pràcticament del domini d'oïl—, no ens porta gens cap a la idea d'un celtisme.

Falta encara veure si és versemblant la idea de Diez d'identificar el nom del maó amb el del *mató*. La versemblança d'aqueixa comparació és ja dubtosa. En l'aspecte fonètic les formes amb -L- i amb -D- són, però, un gros obstacle. A condició de deixar a benefici d'inventari la connexió amb el ll. MATTA, o admetre-la només en part i molt condicionadament (tenint en compte que sembla ser un manlleu del semític), hi ha un grup de formes berebers, aplegades per Schuchardt (*Roman. Lehnworte im Berberischen*, 12, 53, 55), que potser hi aportin algun suport. Val a dir que els dialectes berebers estan tan fragmentats i diferenciats que el context de llur conjunt resta vague: en els dialectes diversos el mot apareix com *amtun*, *ambün* etc. 'llevat, rent' (veg. més detalls a MATO), *andun* 'erol d'hortalisses', *amdun*, *amđun*, *i(h)amđa* 'bassal d'aigua'. Admet Schuchardt que el mot bereber primitiu tindria una forma com MATUN- en part MADUN-, i significaria bàsicament alguna cosa dintre la idea de 'superfície de substància pastosa'.